

ВЕСТНИК КАЗНМУ

НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

№4 2020

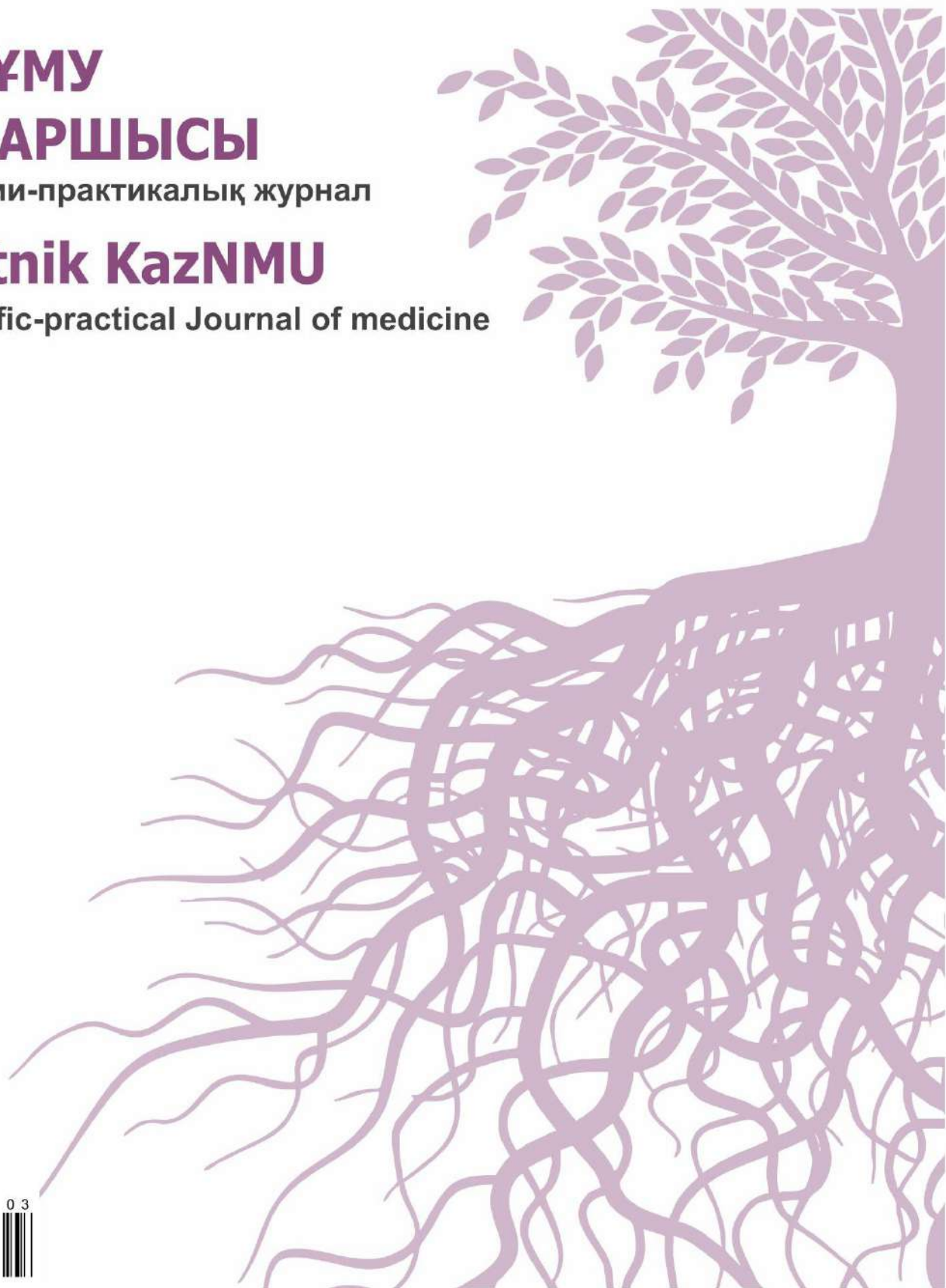
ҚазҰМУ

ХАБАРШЫСЫ

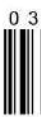
Ғылыми-практикалық журнал

Vestnik KazNMU

Scientific-practical Journal of medicine

ISSN 2524-0684

9 772524 068163

С.Ж. Асфендияров атындағы Қазақ Ұлттық медицина университеті

Казахский Национальный медицинский университет им. С.Д. Асфендиярова

Asfendiyarov Kazakh National Medical University

ВЕСТНИК КАЗНМУ

НАУЧНО - ПРАКТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

КАЗАХСКОГО НАЦИОНАЛЬНОГО МЕДИЦИНСКОГО УНИВЕРСИТЕТА

ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ МЕДИЦИНА УНИВЕРСИТЕТІНІҢ

ХАБАРШЫСЫ

Ғылыми-практикалық журнал

VESTNIK KAZNMU

SCIENTIFIC-PRACTICAL JOURNAL OF MEDICINE

№4 2020

Журнал входит в перечень изданий,
рекомендованных Комитетом по контролю в сфере образования и науки МОН РК
для публикации основных результатов научной деятельности

Журнал основан в 2007 году
Минимальная периодичность
журнала 4 раза в год

Журнал 2007 жылы негізделген
Журнал жылына кем дегенде
4 рет шығады

¹Мамурова А.Т., ¹Темірбай А.Ж., ¹Ахтаева Н.З., ¹Ахметова А.Б., ²Киекбаева Л.Н.,

³Бекбаева Л.К., ⁴Сейлхан А.С., ¹Осмонали Б.Б., ¹Анарбек А.А.,

¹Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан.

²Қазақстан – Ресей медициналық университеті, Алматы, Қазақстан.

³С.Д. Асфендияров атындағы Қазақ ұлттық медициналық Университеті, Алматы, Қазақстан.

⁴Абай атындағы Қазақ Ұлттық педагогикалық Университеті

(e-mail: amamurova81@mail.ru)

АЛМАТЫ ОБЛЫСЫНЫҢ ӨСІМДІК ЖАМЫЛҒЫСЫНДА КЕЗДЕСЕТІН *CRATAEGUS* ТУЫСЫНЫҢ (*ROSACEAE* ТҰҚЫМДАСЫ) КЕЙБІР ТҮРЛЕРІНІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Түйін: Қазіргі уақытта әртүрлі ауруларды емдеу және алдын-алу үшін фитопрепараттарды кеңінен қолдану үрдісі байқалады. Бұл шөптік дәрі-дәрмектер немесе фитопрепараттар, әдетте, жоғары терапиялық белсенділік пен салыстырмалы қауіпсіздікті біріктіретіндігіне байланысты. Қазақстанда өсімдіктердің 6 мыңға жуық түрі бар, олардың 300-ден астам түрлері пайдалы, дәрілік өсімдіктер. Республиканың кез-келген бөлігінде белгілі бір аймаққа тән құнды дәрілік өсімдіктерді табуға болады. Мысалы, *Rosaceae* тұқымдасына жататын дәрілік өсімдіктердің бірі - долана Қазақстанның таулы аймақтарында жиі кездеседі. Алматы облысының өсімдік жамылғысында кездесетін *Crataegus* туысының (*Rosaceae* тұқымдасы) *Crataegus turkestanica* Pojark. түрінің құрылыс ерекшеліктерін зерттеу мақсатына сәйкес қойылған міндеттер бойынша нәтижелер алынды. Долана – Қазақстанның таулы аймақтарында жиі кездеседі. Раушан гүлділер тұқымдасына жатады. Табиғатта мыңнан астам түрі болғанымен, оның 200-ге жуығы ғана кең таралған. *Crataegus turkestanica* Pojark. - бұта немесе кішкентай ағаш. Долана құрамы күрделі және әртүрлі. Негізінде флавоноидтар мен полифенолдардың болуына байланысты мүмкіндігінше пайдалы деп саналады. Химиялық құрамының ерекшеліктеріне байланысты, болашақта *Crataegus turkestanica* Pojark. жемістерін биологиялық белсенді қосымша ретінде пайдалануға болады.

Түйінді сөздер: Алматы облысы, өсімдік жамылғысы, *Crataegus turkestanica*, морфологиялық ерекшеліктері, химиялық құрамы.

Кіріспе. Денсаулық сақтау мәселесі – Елбасы Жолдауында ерекше атап көрсетілген бағыттардың бірі. Стратегиялық құжаттың жетінші бағыты - үздік денсаулық сақтау ісі және дені сау ұлт. Ендігі кезекте отандық медицина асқынған науқас түрлерін емдеп, көп қаражат жұмсағанша, аурулардың алдын алу мақсатында жұмыстар атқармақ. Сондай атқарылып жатқан жұмыстарға кейбір ауруларды емдеу үшін табиғи шөптік препараттарды қолдануды жатқызуымызға болады, өйткені химиялық таблеткалардың зиянды әсерлері бар және көбінесе жалған болып шығуы мүмкін. Оған себеп, адамдардың дәрілік өсімдіктер туралы білмеуі. Сондықтан, халыққа дәрілік өсімдіктердің құрылымдық ерекшеліктері туралы мәліметтермен ақпараттандырған жөн. Себебі, біздің өлкеміздің флорасы өте бай және алуан түрлі [1-4].

Қазақстанда өсімдіктердің мыңға жуық түрі бар, олардың 300-ден астам түрлері пайдалы, дәрілік өсімдіктер. Республиканың кез-келген бөлігінде белгілі бір аймаққа тән құнды дәрілік өсімдіктерді табуға болады. Мысалы, *Rosaceae* тұқымдасына жататын дәрілік өсімдіктердің бірі - долана Қазақстанның таулы аймақтарында жиі кездеседі. Раушан гүлділер тұқымдасына жатады. Табиғатта мыңнан астам түрі болғанымен, оның 200-ге жуығы ғана кең таралған. Тікенекті бұталы өсімдік немесе шағын ағаш түрінде кездесетін долананың биіктігі шамамен 2-8 м болып келеді. Жапырақтарының ұзындығы 6 см, ені 4-5 см көлемінде. Қалың гүлдеу жалпы долана туысының түріне тән. Гүлдері қызыл, ақ, қызғылт түсті болады. Мамыр айының соңында гүлдері шыға бастайды да, маусымның ортасына таман гүлдеп бітеді. Гүлдегеннен

кейін кішігірім қызыл, сары, кейде қара түсті домалақ жеміс береді. Жас көшеті жеті жылдан кейін ғана жеміс салады. Долананың шаң мен газға төзімділігін және ауа тазартатын қасиетін ескере отырып, оны қала көшелеріне молынан егеді. Бірақ, қала көшелеріне егілген долананың жемісін жеуге болмайды. Бойы аса биік емес, әрі тікенекті болғандықтан долананы көбінесе жасыл қоршау жасауға қолданады. Жаз айларында қырқып-пішіндеуге болады. Өсуі жай болғанымен, долана төзімді ағаш болып саналады. Дәрілік мақсатта долананың жемісі мен гүлін пайдаланады. Доланадан жасалған дәрілер орталық жүйке жүйесін тыныштандырады, жүрек бұлшықеттеріне күш береді, жүрек пен мидағы қан айналымын жақсартады [3-11].

Зерттеу жұмысының мақсаты: Алматы облысының өсімдік жамылғысында кездесетін *Crataegus* туысының (*Rosaceae* тұқымдасы) *Crataegus turkestanica* Pojark. түрінің құрылыс ерекшеліктерін зерттеу.

Зерттеу жұмысына қойылған міндеттер мынадай:

- 1) *Crataegus* туысы түрлері, таралуы және өсу ортасының экологиялық ерекшеліктерін анықтау.
- 2) *Crataegus turkestanica* Pojark. туысының перспективті дәрілік түрінің биологиялық және морфологиялық ерекшеліктерін сипаттау
- 3) *Crataegus turkestanica* Pojark. химиялық құрамы оның құрылымдық-логикалық негіздемесінің элементі ретінде қарастыру.

Зерттеу жұмысының әдіснамасы мен әдістері: Зерттеу процесінде классикалық ботаникалық (бағыт-бағдарлық; эколого-систематикалық; эколого-географиялық) әдістер пайдаланылды. Жұмыс процесінде Ботаника және фитоинтродукция

институтының коллекционды қорының (АА) гербарий материалдары зерттелді. Гербарий жинау Скворцов А.К. (1977) әдісі бойынша жүзеге асады. Жиналған материалдарды сәйкестендіру үшін фундаменталды есептер пайдаланылды: «Флора Казахстана» (1956-1966), «Иллюстрированный определитель растений Казахстана» (1969; 1972), «Определитель Средней Азии и Казахстана» (1968-1993). Өсімдіктер түрлерін атау С.К. Черепанов (1995) мәліметімен жүргізілді [4-6; 12]. Қазақстан территориясы аумағында таралған түрлерді көрсету үшін флористикалық аудандастырудың жаңа сызбасы қабылданды. Өсімдіктер дәстүрлі геоботаникалық зерттеулер әдістерін пайдалану арқылы зерттелді [13-14].

Зерттеу нәтижелері және талқылаулар

Долана (Боярышник — *Crataegus*). Бұл мыңға тарта туыстықтан тұратын өте үлкен тұқымдастық. Олардың басым көпшілігі (800) Америкада кең тараған. ТМД елдерінде долананың 40-қа жуық түрі өседі. Сыртқы пішіні — бұта немесе ағаш тәріздес, биіктігі 4—5 метр болып қалады. Негізінен, онымен қала көшелерін, парктер мен демалыс орындарын безендіреді. Долана сыртқы ортаның әртүрлі қолайсыз жағдайларына өте төзімді, ол бұтағанды, күзегенді жақсы көтереді.

Долана – Қазақстанның таулы аймақтарында жиі кездеседі. Раушан гүлділер тұқымдасына жатады. Табиғатта мыңнан астам түрі болғанымен, оның 200-ге жуығы ғана кең таралған. Тікенекті бұталы өсімдік немесе шағын ағаш түрінде кездесетін долананың биіктігі шамамен 2-8 м болып келеді. Жапырақтарының ұзындығы 6 см, ені 4-5 см көлемінде. Барлық сұрыптары көктемде қалың гүл ашады. Гүлдері қызыл, ақ, қызғылт түсті болады. Мамыр айының соңында гүлдері шыға бастайды да, маусымның ортасына таман гүлдеп бітеді. Гүлдегеннен кейін кішігірім қызыл, сары, кейде қара түсті домалақ жеміс береді. Жас көшеті жеті жылдан кейін ғана жеміс салады. Долананың шаң мен газға төзімділігін және ауа тазартатын қасиетін ескере отырып, оны қала көшелеріне молынан егеді. Бірақ, қала көшелеріне егілген долананың жемісін жеуге болмайды. Бойы аса биік емес, әрі тікенекті болғандықтан долананы көбінесе жасыл қоршау жасауға қолданады. Жаз айларында қырқып-пішіндеуге болады. Өсуі жай болғанымен, долана төзімді ағаш болып саналады. Дәрілік мақсатта долананың жемісі мен гүлін пайдаланады. Доланадан жасалған дәрілер орталық жүйке жүйесін тыныштандырады, жүрек бұлшық еттеріне күш береді, жүрек пен мидағы қан айналымын жақсартады [4].

Долана (*Crataegus*) – раушангүлділер тұқымдасына жататын бұта не ағаш. Долананың Америка мен Еуразияның қоңыржай белдеулерінде кездесетін 200 (кей деректерде 1000-нан астам) түрі бар. Қазақстанда 7 түрі Алтай, Тарбағатай, Іле және Жетісу (Жоңғар) Алатауында кездеседі. Көбірек тарағаны – алқызыл долана (*C. sanguinea*). Жарық сүйгіш, аяз бен құрғақшылыққа төзімді, топырақ талғамайды. Бұтақтары тікенді, кейбір түрлері тікенсіз болады, биіктігі 1 – 4 м. Жапырақтарының жиегі тілімденген. Мамыр – шілдеде гүлдеп, жемісі тамыз – қыркүйекте

піседі, жемісі қыста ағаш басында тұра береді. Гүлі ақ немесе қызғылт, қызыл, жартылай шатырша не қылқан тәрізді гүлшоғырын түзеді, қос жынысты. Жемісі – жидек, ұсақ, алқызыл, сары не қара түсті, 1 – 5 сүйекті, кейбір түрі жеуге жарамды, витаминге бай. Тұқымынан көбейеді. Аралар арқылы тозаңданып, жануарлар арқылы таралады. Долананың 50-ге жуық түрлері қолдан өсіріледі. Долана медицинада дәрі-дәрмек жасауда пайдаланылады [5].

Таралуы және экологиясы. Долана негізінен солтүстік жарты шардың қоңыржай аймақтарында 30° және 60° с.б. аралығында таралған, негізінен Солтүстік Америкада, сондай-ақ Еуразияда. Табиғатта долана әдетте жалғыз немесе бұталы тоғайлардың шеттерінде, орман алқаптарында, шөгінділерде, сирек ормандарда өседі және тығыз ағаш шатырының астында мүлдем болмайды. Теңіз деңгейінен таулардағы орман өсімдіктерінің жоғарғы шегіне дейін, рельефтің әртүрлі жағдайларында және әртүрлі топырақтарда таралған. Олар топырақтың құнарлығын қажет етпейді, бірақ терең, орташа ылғалды, жақсы құрғатылған құнарлы ауыр топырақтарда жақсы дамиды; олар топырақта әктің болуына оң әсер етеді. Мәдениетте күтімді қажет етпейді, көбінесе суыққа тұрақты, жарық сүйгіш. Мерзімді кесу мен құрғақ бұтақтарды кесуден басқа, ерекше күтімді қажет етпейді; жас кезінде долана оңай төзеді; жазда долананың жапырақты күйінде орнын ауыстыруға болады [4-6].

Crataegus turkestanica Pojark. – бұта немесе кішкентай ағаш, қызғылт (*Rosaceae*) тұқымдасының долана (*Crataegus*) тұқымдас түрі.

Биологиялық сипаттамасы

Бұтақтары қоңыр-сұр, сабақтары жылтыр немесе сәл түкті, жұқа, қызыл-қоңыр. Тікенектері аз-аз тікенекті, ұзындығы 12-15 мм. Жапырақтары ашық-жасыл, төменгі жағында сәл ашық түсті, түкті жапырақшаларда, сәл қысқа немесе тең жапырақтары бар. Қысқа сабақтары кезінде жапырақтары тәрізді, көбінесе кең негізі бар, ұзындығы 10-30 мм, ені 7-30 мм, төменгі үш бөліктен тұрады, жоғарғы жағы ұзындығы 3,5 см — ге дейін, бес бөліктен тұрады. Стерильді өсімдіктерде жапырақтары әлдеқайда үлкен, ұзындығы мен ені 5 см-ге дейін, бес немесе жеті бөліктен тұрады, кесілген лобтары бар, көбінесе қысқа сабақтарында жапырақтарына қарағанда Акеңірек және кесілген негізі бар. Гүлденуі 12-15 гүлді, көбінесе сәл түкті осьтері мен педикельдері бар. Диаметрі 16-18 мм гүлдер; Жемістер кең эллипсоидты, ұзындығы 11-13 мм, ені 9-11 мм, қою қызыл, 1 сүйегі бар. Маусым айында гүлденеді. Қыркүйектен бастап жеміс береді. Кейбір әдебиет көздерінде долана жемісінің фитохимиялық, фармакологиялық құрылымын анықтағанда жемістерде гиперозид және кверцитрин сияқты флавонол гликозидтері атап айтқанда витексин бар екен. Флавоноид гиперозид- өсімдіктің негізгі биологиялық белсенді заты екенін атап өткен жөн. Бұрын жүргізілген зерттеулер барысында гиперикумынның шөптерінде антидепрессант және диуретикалық белсенділіктің бар екендігі дәлелденді (сурет 1; 2; 3) [5].

Сурет 1 – *Crataegus turkestanica* Rojark. жалпы бейнесі

Сурет 2 – *Crataegus turkestanica* Rojark. гүлдері

Сурет 3 – *Crataegus turkestanica* Pojark. жемісі

Таралуы және экологиясы: Табиғатта түрлердің таралу аймағы Копетдаг, Памир-Алай, Тянь-Шань, Ауғанстан және Иранды қамтиды. Таулар мен шатқалдардың таулы беткейлерінде, бұталардың баурайларында өседі.

Химиялық құрамының ерекшелігі: Долана құрамы күрделі және әртүрлі, бірақ ол әлі толық зерттелмеген. Негізінде флавоноидтар мен полифенолдардың болуына байланысты мүмкіндігінше пайдалы деп саналады. Комплекс құрамында витаминдер, минералдар және басқа да пайдалы заттар бар, оларды толығырақ қарастырған жөн.

Витаминдерден долана мыналарды қамтиды: А дәрумені терінің күйіне және көру өткірлігіне оң әсер етеді. Сондай-ақ, бұл компонент жасушалардың өсуіне қатысады және денені бос радикалдардан қорғайды. Жыныстық жетілу кезінде ұрпақты болу органдарының дұрыс қалыптасуына ықпал етеді. С дәрумені инфекциялармен, вирустармен, бактериялармен күресуде қажет. Темірді сіңіруге көмектеседі, қандағы холестеринді қалыпқа келтіреді және қан тамырларын серпімді етеді. Сонымен қатар, бұл күшті антиоксидант. Е дәрумені антиоксидант болып табылады және "сұлулық дәрумені" ретінде белгілі. Гормоналды фон мен жүйке жүйесінің қалыпты жағдайын сақтауға көмектеседі. К дәрумені қанның қалыпты ұюын қамтамасыз етеді және қандағы қант деңгейін қалыпқа келтіреді. Сол компонент қабырғалар мен капиллярларды нығайтуға көмектеседі. Құрамындағы микро және макроэлементтердің ішінде: Темір. Бұл компонент сүйек күші мен гемоглобин синтезін сақтау үшін маңызды. Ол қан айналымын және жүйке жүйесінің жұмысын

қалыпқа келтіреді, иммунитетті жақсартуға көмектеседі. Калий. Ол судың қалыпты тепе-теңдігін сақтайды және ішкі ағзалардың жұмысы үшін қажет. Минерал сонымен қатар ағзаны токсиндерден тазартады және аллергиялардың зиянды әсерін бейтараптандырады. Кальций. Бұл сүйек тінінің құрамдас бөлігі, метаболизм процестерін белсендіруге ықпал етеді және антигистаминдік қасиеттерге ие. Магний. Минералдың седативті қасиеттері бар. Ол импульсті қалыпқа келтіреді, ас қорыту, репродуктивті, эндокриндік жүйелердің жұмысын қолдайды.

Мыс. Жадты қалыпқа келтіруге көмектеседі, бауыр мен көкбауыр сияқты органдардың жұмысын жақсартады. Мырыш. Бірқатар дәрумендерді сіңіруге көмектеседі. Бұл зат тістер мен сүйектерді нығайтады, теріге, миға, жүйке жүйесіне, гормоналды фонға пайдалы әсер етеді.

Қорытынды. Алынған мәліметтерге байланысты *Crataegus* туысы түрлері, олардың ішінде *Crataegus turkestanica* Pojark. ерекше морфологиялық құрылысы бар, таралуы жағынан кең аумақты қамтиды. Таулы және қалалы жердегі жемістердің артықшылығы бар, мысалы таулы жерде өскен жеміс таза, пайдалы, қалалы, ауладағы жемістердің бір-бірінен айырмашылығы әр түрлі улы заттар, газдың бөлінуі, шаң ауруды тудыруы мүмкін. Таулы жердегі жеміс жидектер кешірек жеміс береді, ал қалалы жердегі жемістер ертерек жеміс беріп, құнарлылық дәмі мардымсыз болып келеді. Өйткені, табиғатта өсетін жемістер өте пайдалы болып келеді. Химиялық құрамының ерекшеліктеріне байланысты, болашақта *Crataegus turkestanica* Pojark. жемістерін биологиялық белсенді қосымша ретінде пайдалануға болады.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Пояркова А.И. [herba.msu.ru/shipunov/school/books/flora_sssr1939_9.djvu Род 733. Боярышник — *Crataegus* L.] // Флора СССР : в 30 т. / гл. ред. В. Л. Комаров — М.—Л. : Изд-во АН СССР 1939. — Т. IX / ред. тома С. В. Юзепчук — С. 451—452. — 540 + XIX с. — 5200 экз.
- 2 Зайцева Е.Н., Куркин В.А., Дубищев А.В. Препараты на основе травы зверобоя как средства коррекции экскреторной функции почек // Известия Самарского научного центра Российской академии наук. 2011. Т. 13, № 1(8), С. 1999-2002.
- 3 Полетико О. М. Род 26. Боярышник — *Crataegus* L. // [herba.msu.ru/shipunov/school/books/der_i_kust_sssr1954_3.djvu Деревья и кустарники СССР. Дикорастущие, культивируемые и перспективные для интродукции.] / Ред. тома С. Я. Соколов — М.—Л.: Изд-во АН СССР 1954. — Т. III. Покрытосеменные. Семейства Троходендроновые — Розоцветные. — С. 552—553. — 872 с. — 3000 экз.
- 4 Флора Казахстана. — Т. 1-9. - Алма-Ата, 1956-1966.
- 5 Иллюстрированный определитель растений Казахстана. - Алма-Ата, 1969, 1972. - Т. 1-2.
- 6 Определитель растений Средней Азии. - Т. 1-10. - Ташкент, 1968-1993.
- 7 Берлянт А.М. Геоинформационное картографирование. - М., 1997. - 60 с.
- 8 Акиянова Ф.Ж., Медеу А.Р., Нурамбетов А.И., Потапова Г.М., Сарсеков А.С. Природные условия и ресурсы // Геоморфология. Республика Казахстан. - Т. 1. - Алматы, 2006. - С. 171-214.
- 9 Курочкина Л.Я. Растительность песчаных пустынь Казахстана // Растительный покров Казахстана. - Алма-Ата, 1966. - Т. 1. - С. 192-591.
- 10 Соколов А.А. Почвы Казахстана // Республика Казахстан. Том 1. Природные условия и ресурсы. - Алматы, 2006. - С. 316-361.
- 11 Бажанов Г.Р., Губайжулин Р.Г., Дарбабаев А.Б., Жуков Н.М., Кунаев М.С., Мирошниченко Л.А., Никитченко И.И., Ракишев Б.М., Шлыгин А.Е. Геологическое строение минерально-сырьевые ресурсы. // Республика Казахстан. Том 1. Природные условия ресурсы. - Алматы, 2006. - С. 63 - 114.
- 12 Черепанов С.К. Сосудистые растения России и сопредельных государств (в пределах бывшего СССР). - СПб, 1995. - 992 с.
- 13 Карамышева З.В., Рачковская Е.И. Опыт крупномасштабного геоботанического картографирования (на примере растительности юго-западной части Центрально-Казахстанского мелкосопочника). // Принципы и методы геоботанического картографирования. - М. - Л., 1962. - 6 с.
- 14 Сочава В.Б. Геоботаническое картографирование // Классификация растительности как иерархия динамических систем. - Ленинград: 1972. - С.3-38.

¹Мамурова А.Т., ¹Темірбай А.Ж., ¹Ахтаева Н.З., ¹Ахметова А.Б. ²Киекбаева Л.Н., ³Бекбаева Л.К.,
⁴Сейлхан А.С., ¹Осмонали Б.Б., ¹Анарбек А.А.

¹Казахский Национальный университет имени аль-Фараби, Алматы, Казахстан.

²Казахстанско-Российский медицинский университет, Алматы, Казахстан.

³Казахский Национальный медицинский университет имени С.Д. Асфендиярова

⁴Казахский Национальный педагогический университет им.Абая

(e-mail: amamurova81@mail.ru)

ОСОБЕННОСТИ НЕКОТОРЫХ ВИДОВ РОДА *CRATAEGUS* (СЕМЕЙСТВО ROSACEAE), ВСТРЕЧАЮЩИХСЯ В РАСТИТЕЛЬНОМ ПОКРОВЕ АЛМАТИНСКОЙ ОБЛАСТИ

Резюме: В настоящее время наблюдается тенденция к широкому применению фитопрепаратов для лечения и профилактики различных заболеваний. Это связано с тем, что растительные препараты или фитопрепараты, как правило, сочетают в себе высокую терапевтическую активность и относительную безопасность. В Казахстане насчитывается около 6 тысяч видов растений, из них более 300 видов-полезные, лекарственные растения. В любой части республики можно встретить ценные лекарственные растения, характерные для конкретного региона. Например, боярышник, одно из лекарственных растений семейства розоцветных, распространен в горных районах Казахстана. Род *Crataegus* (семейство Rosaceae) *Crataegus turkestanica* Pojark, встречающийся в растительном покрове Алматинской области.

получены результаты по поставленным задачам в соответствии с целью изучения особенностей строения вида. Боярышник-распространен в горных районах Казахстана. Хотя в природе насчитывается более тысячи видов, только около 200 из них широко распространены. *Crataegus turkestanica* Pojark. - кустарник или небольшое дерево. Состав боярышника сложный и разнообразный. В принципе, считается максимально полезным благодаря наличию флавоноидов и полифенолов. Благодаря особенностям химического состава, в дальнейшем *Crataegus turkestanica* Pojark. плоды можно использовать как биологически активную добавку.

Ключевые слова: Алматинская область, растительный покров, *Crataegus turkestanica*, морфологические особенности, химический состав.

¹Mamurova A.T., ¹Temirbai A.J., ¹Akhtaeva N.Z., ¹Akhmetova A.B., ³Kiekbaeva L.N., ³Bebayeva L.K., ⁴Seilkhan A.C.,
¹Osmonali B.B., ¹Anarbek A.A.

*al-Farabi*¹Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan.

² Kazakh-Russian medical university, Almaty, Kazakhstan.

³ Asfendiyarov Kazakh National Medical University, Almaty, Kazakhstan

⁴Abay Kazakh National pedagogical university

FEATURES OF SOME SPECIES OF THE GENUS CRATAEGUS (FAMILY ROSACEAE) FOUND IN THE VEGETATION COVER OF THE ALMATY REGION

Currently, there is a trend towards the widespread use of herbal medicines for the treatment and prevention of various diseases. This is due to the fact that herbal preparations or phytopreparations, as a rule, combine high therapeutic activity and relative safety. In Kazakhstan, there are about 6 thousand species of plants, of which more than 300 species are useful, medicinal plants. In any part of the republic, you can find valuable medicinal plants that are characteristic of a particular region. For example, hawthorn, one of the medicinal plants of the rosaceae family, is common in the mountainous regions of Kazakhstan. The genus *Crataegus* (family Rosaceae) *Crataegus turkestanica* Pojark, found in the vegetation cover of the Almaty region. the results on the

set tasks are obtained in accordance with the purpose of studying the features of the structure of the species. Hawthorn is common in the mountainous regions of Kazakhstan. Although there are more than a thousand species in nature, only about 200 of them are widely distributed. *Crataegus turkestanica* Pojark. - a shrub or small tree. The composition of hawthorn is complex and diverse. In principle, it is considered the most useful due to the presence of flavonoids and polyphenols. Due to the peculiarities of the chemical composition, in the future *Crataegus turkestanica* Pojark. fruits can be used as a dietary supplement.

Key words: Almaty region, vegetation cover, *Crataegus turkestanica*, morphological features, chemical composition.

Б.Алдиар, А.К.Абикулова, А.Ж.Хасенова <i>Сравнительный обзор потребности в лекарственном обеспечении при орфанных заболеваниях в Казахстане и за рубежом (литературный обзор)</i>	552
А.С. Ануарбек, С.К. Самбет, А.М. Салманова <i>Анализ внедрения программы «интегрированного ведения болезней детского возраста» в г.Алматы, Республика Казахстан</i>	561
Г.Б. Ажигалиева, Г.А. Арынова, А.Ш. Букунова, А.Б. Даниярова <i>Махамбет ауданы тұрғындарында коронавирустық инфекциясының жағдайына талдау</i>	563
М.А. Булешов, С.А. Туктибаева <i>Оценка влияния комплекса социально-гигиенических факторов риска на состояние здоровья детей</i>	569
Т.Б. Дауытов, С.А. Туктибаева <i>Анализ первичной инвалидности по городу Шымкент (2015-2019 гг.)</i>	577
А.Б. Джаппаркулова, Н.А. Айтымбетова, С.А. Туктибаева <i>2015-2019 жылдары Алматы қаласында қан айналымы жүйесінің ауруларының аурушаңдығы мен өлім көрсеткіштерін талдау</i>	580
В.Б. Камхен, С.А. Мамырбекова, С.А. Нурманова <i>Реноме медицинских работников в современных условиях</i>	583
Г.Н. Рахметова, Е.К. Гасанов, Н.В. Переверзева, О.Ю. Фадеева, Р.А. Джакипбаева, А.Ж. Камбарова, Б.Т. Джигарбаев, Кален Фарида <i>Сравнительный анализ зрительных способностей у спортсменов высокого уровня</i>	588
А.С. Саятова, А.М. Шахиева, Г.М. Аликеева, <i>20-е годы прошлого века: история введения латинского алфавита в казахскую письменность</i>	592
S.A. Vykybaeva, A.N. Kozhakhmetova, A.K. Beisbekova, N.A. Mombekov, E.N. Beknazarova, N.B. Zholdybaeva <i>Features of morbidity and nutrition among students during the covid-19 pandemic</i>	597
А.Н. Қожахметова, С.А. Быкыбаева, М.В. Ли, Б. Онгарбаев, З. Аманшаева <i>Ұлттық медицина университет студенттері арасында темір тапшылық анемия таралу деңгейін бағалау</i>	600
Р.Т. Есегенева, Е.К. Есеев, К.С. Байгонова, С.Б. Калмаханов, А.А. Жангиреев, М.Ж. Молтабаров, Д.Б. Кадралиев <i>Оплата труда медицинских работников по платным услугам в многопрофильном стационаре на основе оценки результативности медицинской помощи</i>	604
Р.Б. Жумабаев, Г.Ж. Капанова, Н.М. Тулепбекова <i>Кохлеарная имплантация</i>	609
Г.Б. Жумабаева, Г.Ж. Капанова, М.К. Бакашева, В. Абдулла, А.А. Жангиреев <i>Антидопинговая система в казахстане: современные тенденции</i>	612
И.И. Новиков, Н.Т. Балтабеков, С.Б. Калмаханов <i>Ранние послеоперационные осложнения хирургического лечения больных раком желудка и толстого кишечника и пути их профилактики (литературный обзор)</i>	615
А.К.Шакаримов, А.А.Турмухамбетова, И.Л.Копобаева, Я.Г.Турдыбекова <i>Гендерное равенство в вопросах планирования семьи</i>	622
ЮБИЛЕЙ	
Н.С. Рузуддинов, С. Рузуддинов, К.Д. Алтынбеков, Б.Ж. Нысанова, Т.Б. Рузуддинов, К.Н. Рузуддинова <i>Один из основателей ортопедической стоматологической школы Казахстана профессор, доктор медицинских наук, ученый, педагог, заслуженный работник высшей школы, общественный деятель Седунов А.А.</i>	626